

קריאה לשלום בעת מלחמה

הרב יוסף לוין, סרן – רב חטיבת גבעתי

- א. הקדמה
- ב. טעמי המצווה
- ג. באיזו מלחמה נוהגת המצווה – שיטת הספרי ורש"י
- ד. שיטת הרמב"ן
- ה. שיטת הרמב"ם
- ו. עזרת ישראל מיד צר
- ז. 'הקש בגג'
- ח. סיכום

א. הקדמה

בספר דברים¹ מצווה אותנו התורה לקרוא לשלום לפני שאנחנו יוצאים למלחמה. במאמר זה נעיין בגדרי מצווה זו. בפתח הדברים נתבונן במטרת המצווה שעניינה הוא ריבוי שלום, ונראה כי זו עוד אחת מהדרכותיה של תורה ליצור מצב של מלחמה מתוך השלום ולמען השלום, כי מטרת המלחמה בעם ישראל היא להגיע לשלום עולמי.

מלחמות ישראל הן באמת מלחמות נגד המלחמות ותכליתן הוא תיקון עולם במלכות שדי לבער את הרוע העולמי החוצץ בעד האור והטוב האלוקי להתגלות במציאות. ממילא טבעי הדבר שבקשת השלום תלווה את מצוות המלחמה, ורק בלית ברירה, לאחר שבקשת השלום לא התממשה, אז תבוא ותעלה מצוות המלחמה מתוך השלום ולמען השלום.

ב. טעמי המצווה

במסכת דרך ארץ² אומרים חז"ל:

"ר' יוסי הגלילי אומר גדול הוא השלום, שבשעת מלחמה אין פותח אלא בשלום שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום".

1 כ, י-יח.

2 פרק שלום הלכה יד.

ובמדרש רבה³:

”רבנן אמרי תדע לך כמה גדול כחו של שלום אפי' המלחמה שאין אדם יורד לתוכה אלא בחרבות וברמחים אמר הקב"ה כשתהיו הולכים לעשות מלחמה לא תהיו פותחין תחלה אלא בשלום מנין ממה שקרינו בענין (דברים כ) כי תקרב אל עיר וגו'”.

ג. באיזו מלחמה נוהגת המצווה - שיטת הספרי ורש"י

ישנם 2 סוגי מלחמות עיקריות:

מלחמת מצווה - מלחמת כיבוש הארץ משבעת העממים (רמב"ן: ירושת הארץ), מלחמה בעמלק ועזרת ישראל מיד צר.

מלחמת רשות - מלחמה לכיבוש שטחים נוספים להרחבת גבולות הארץ.

כעת נתבונן באיזו מלחמה נוהגת המצווה לקרוא לשלום:

כתוב בתורה⁴:

”כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום. והיה אם שלום תענך ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך. ואם לא תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה וצרת עליה. ונתנה ה' אלהיך בידך והכית את כל זכורה לפי חרב. רק הנשים והטף והבהמה וכל אשר יהיה בעיר כל שללה תבו לך ואכלת את שלל איביך אשר נתן ה' אלהיך לך. כן תעשה לכל הערים הרחקת ממך מאד אשר לא מערי הגוים האלה הנה”.

עד כאן מלחמת רשות.

”רק מערי העמים האלה אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה לא תחיה כל נשמה. כי החרם תחרימם החתי והאמרי הכנעני והפרזי החוי והיבوسی כאשר צוך ה' אלהיך. למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל תועבתם אשר עשו לאלהיהם וחטאתם לה' אלהיכם”.

3 דברים פרשה ה.

4 דברים כ, י-יח.

מלחמת מצווה

נתבונן בדברי הספרי⁵ ובעקבותיו רש"י, באיזו מלחמה עוסקת התורה כאשר מצווה את דין הקריאה לשלום:

"כי תקרב אל עיר, במלחמת הרשות הכתוב מדבר. אל עיר, ולא לכרך. אל עיר, ולא לכפר".

וכן פרש רש"י במקום:

"כי תקרב אל עיר - במלחמת הרשות הכתוב מדבר, כמו שמפורש בענין (פסוק טו) כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו'".

הספרי ובעקבותיו רש"י למדו שמצוות הקריאה לשלום מתקיימת במלחמת הרשות ולא במלחמת מצוה מפני שבמלחמת מצוה יש את הציווי "לא תחיה כל נשמה", לכן ודאי שאין לפתוח בשלום מפני החשש שמא ילמדו אותנו מדרכיהם המקולקלות, אלא צריך להורגם. בנוסף, גם מבחינה תחבירית הציווי לפתוח בשלום נאמר בעניין מלחמת הרשות ולכן מיושם רק שם.

ד. שיטת הרמב"ן

כעת נתבונן בשיטת הרמב"ן:

"כי תקרב אל עיר להלחם עליה וגו' - במלחמת הרשות הכתוב מדבר, כמו שמפורש בענין (פסוק טו), כן תעשה לכל הערים הרחוקות ממך מאד, לשון רש"י. כתב הרב זה מספרי (שופטים קצט) ששנו שם כלשון הזה, במלחמת הרשות הכתוב מדבר. והכונה לרבותינו בכתוב הזה, אינה אלא לומר שהפרשה בסופה תחלק בין שתי המלחמות, אבל קריאת השלום אפילו במלחמת מצוה היא, שחייבים לקרא לשלום אפילו לשבעה עממים, שהרי משה קרא לשלום לסיחון מלך האמורי, ולא היה עובר על עשה ועל לא תעשה שבפרשה, כי החרם תחרימם (פסוק יז) ולא תחיה כל נשמה (פסוק טז). אבל הפרש שביניהם כאשר לא תשלים ועשתה מלחמה, שצוה הכתוב ברחוקות להכות את כל זכורה ולהחיות להם הנשים והטף בזכרים, ובערי העמים האלה צוה להחרים גם הנשים והטף:

וכך אמרו רבותינו במדרש אלה הדברים רבה (ה, יג), והוא עוד בתנחומא ובגמרא ירושלמי (שביעית פ"ו ה"א), אמר רבי שמואל ברבי נחמני יהושע

5 דברים קצט.

6 דברים, שם.

בן נון קיים הפרשה הזו, מה עשה יהושע היה שולח פרוסדיטגמא בכל מקום שהיה הולך לכבוש והיה כותב בה, מי שמבקש להשלים יבוא וישלים, ומי שמבקש לילך לו ילך לו, ומי שמבקש לעשות מלחמה יעשה מלחמה, הגרגשי פנה, הגבעונים שהשלימו עשה להם יהושע שלום, שלשים ואחד מלכים שבאו להלחם הפילם הקב"ה וכו', וכך אמר הכתוב בכולם (יהושע יא, יט-כ) לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה, כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם, מכלל שאם רצו להשלים היו משלימים עמם".

הרמב"ן הבין שהקריאה לשלום נכונה גם למלחמת מצוה, ודברי הפסוק האומר לכאורה שדין שאלת שלום הוא ב'ערים הרחוקות' – כלומר לעניין מלחמת הרשות, אינו אומר שדין זה אינו קיים גם בערים הקרובות במלחמת מצוה, מפני שהפסוק הנוכחי עוסק במלחמת רשות ובמקרה שלא השלימו שאז הורגים את הזכרים בלבד. זה נכון רק לגבי מלחמת הרשות כי במלחמת מצוה הורגים את כולם. אבל דברי הפסוק "כי תקרב אל עיר להלחם אליה וקראת אליה לשלום" הינו פתיח כללי לנושא שנכון למלחמת רשות ומצוה כאחד.

ומביא הרמב"ן ראיות לשיטתו שקוראים לשלום גם במלחמת מצוה ממש רבנו שקרא לשלום לסיחון מלך האמורי ומיהושע שקרא לשלום לכל עמי כנען למרות שודאי מלחמתם הייתה מצוה כנגד ז' עממין.

אבל קשה לשיטת הרמב"ן מסוגיית הגבעונים שהתחפשו על מנת שיכרתו להם ברית, למה הם פחדו מישראל? הרי שואלים לשלום לפני היציאה למלחמה והם יכלו להסכים ולקבל את הצעת השלום?

הרמב"ן עונה שלוש תשובות:

"ודע כי ענין אנשי גבעון היה מפני: שלא היו יודעין משפטם של ישראל בקריאת השלום, והקדימו קודם שתבא להם פרוסדיטגמא של יהושע, ולכך אמרו (יהושע ט, כד) ונירא מאד לנפשותינו. שלא רצו מתחילה לשמוע לדברי יהושע, ובסוף פחדו, ועשו עצמם נכרים דכתיב (שם פסוקים ג-ד) 'ויושבי גבעון שמעו את אשר עשה יהושע ליריחו ולעי ויעשו גם הזמה בערמה'. והיה מועיל להם עוד, שלא יהיו להם לעבדים אלא יהיו עמם בעלי ברית. ומפני זה הקפידו עליהם, והיו נהרגין אלמלא שבועת הנשיאים, מפני שהיה עליהם לקבל מסים ושעבוד כמו שאמרנו, והם כרתו להם ברית להיותם שוים להם ובעלי ברית ועוזרים זה לזה במלחמותיהם, ועשו עמהם שלום לפי שהיו סבורין שהם ערים רחוקות מאד מן העמים שאין דעתם לבא עליהם כלל".

ננסה ליישב את שיטת הספרי ורש"י עם דברי הרמב"ן על פי דברי חז"ל במדרש רבה.

ייתכן שאכן מפשט הפסוקים חובת הקריאה לשלום היא רק במלחמת רשות, אבל משה רבנו למד זאת מדעתו במלחמת סיחון והקב"ה הסכים עימו, ולכן הדבר נהיה לחוק קבוע לעד שיש לקרוא לשלום תמיד. לכן ייתכן שהספרי ורש"י יסכימו שאמנם הפסוק מדבר על מלחמת הרשות אבל בפועל הוא הדין גם למלחמת מצוה בזכות משה רבנו. ומכאן למדנו גם על גודל מעלת השלום שדוחה אפילו ציווי מפורש של הקב"ה להלחם עם סיחון. וכך אומרים חז"ל⁷:

"ותגזר אומר ויקם לך, ד"א ותגזר אומר א"ר יהושע דסיכנין בשם רבי לוי כל מה שגזר משה הסכים הקב"ה עמו כיצד לא א"ל הקב"ה לשבור את הלוחות הלך משה ושיברן מעצמו ומניין שהסכים הקב"ה עמו דכתיב (שמות לד) אשר שברת יישר כחך ששברת, הקב"ה א"ל שילחם עם סיחון שנא' (דברים ב) והתגר בו מלחמה והוא לא עשה כן אלא ואשלח מלאכים וגו' א"ל הקב"ה כך אמרתי לך להלחם עמו ואתה פתחת בשלום חייך שאני מקיים גזרתך כל מלחמה שיהו הולכים לא יהו פותחים אלא בשלום".

ה. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם כתב⁸:

"והמצוה הקצ היא המשפט שנתן לנו במלחמת שאר האומות והיא הנקראת מלחמת הרשות. וזה כי אנחנו נצטוינו כשנלחם עמם שנבטיחם על נפשם לבד אם ישלימו עמנו ויתנו לנו הארצות ונחייבם לתת לנו מס ועבדות. והוא אמרו ית' (שופטים כ) יהיו לך למס ועבדוך".

לכאורה נראה שמצות קריאה לשלום על פי הרמב"ם חלה רק במלחמת הרשות. מצד שני במשנה תורה⁹ נראה מדברי הרמב"ם שיש לקרוא לשלום גם במלחמת מצוה:

"אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה, שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום, אם השלימו וקבלו שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן אין הורגין מהן נשמה והרי הן למס, שנאמר יהיו לך למס ועבדוך... שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחין מהן נשמה".

ובהלכה ד:

7 דברים רבה פרשה ה.

8 ספר המצוות, עשה קצ.

9 הלכות מלכים ו, א.

“ומנין שאינו מדבר אלא באלו שלא השלימו שנאמר: 'לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי יושבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרימם' (יהשע יא, יח-יט), מכלל ששלחו להם לשלום ולא קבלו”.

מפורש בדברי הרמב"ם שקוראים לשלום גם במלחמת מצוה. איך ניתן ליישב את הסתירה בין הרמב"ם בספר המצוות כתב שם שהקריאה לשלום היא במלחמת רשות לבין דבריו בהלכות מלכים שכתב שהקריאה לשלום היא גם במלחמת מצוה?

יש לומר, שהמצוה שכתובה במצוה קצ עוסקת בדיני מלחמת הרשות ומפורטת שם החלוקה אם מתקבלת שאלת השלום או לא וההתייחסות הינה רק למלחמת הרשות. משא"כ בהלכות מלכים שם עיקר ההלכה עוסקת בעניין שאלת השלום ולכן מפרט הרמב"ם שמצוה זו נוהגת במלחמת רשות ובמלחמת מצוה.

הסיבה שהביא הרמב"ם את דין שאלת השלום רק במצוות מלחמת רשות ולא במצוות מלחמת מצוה, היא מפני שעיקר המצוה של שאלת השלום היא דוקא במלחמת רשות מפני שהתורה ציינה מצוה זו במלחמת הרשות. אבל השכל הישר מחייב שאלת שלום תמיד, או מפני הלימוד של משה רבנו שלמד זאת מעצמו או מפני הלימוד מיהושע בן נון. לכן להלכה מביא הרמב"ם את החובה לקרוא לשלום גם במלחמת מצוה.

מעין דברים אלו אנו רואים בספר החינוך¹⁰:

“מצוה לעשות במלחמת הרשות כמשפט הכתוב שנצטוינו בהלחמנו בעיר אחת מצד הרשות שנרצה להלחם בה, וזו היא שנקראת מלחמת הרשות, שנבטיח אותם שלא נהרגם אם ישלימו עמנו ויהיו לנו לעבדים, כלומר מעלים מס למלכנו וכבושים תחת ידינו, ואם לא ישלימו עמנו על הענין הנזכר אנו מצווים להרוג מהם כל זכר שבעיר ההיא שהגיע לפרקו ונקח לנו הטף והנשים וכל שללה, ועל זה כולו יאמרו זכרונם לברכה מלחמת הרשות.

משרשי המצוה לפי שמדת הרחמנות היא מדה טובה וראוי לנו זרע הקדש להתנהג בה בכל עניינינו גם עם האויבים עובדי עבודה זרה, למעלתנו אנחנו, לא מצד היותם הם ראויים לרחמים וחסד, וגם כי יש בדבר הזה תועלת לנו להיות למלכנו עבדים יעבדוהו להעלות לו מס תמיד ולעשות מלאכותיו אם יצטרך מבלי שיוציא בהם הוצאה של כלום, ובהמיתנו אותם לא יהיה

בדבר תועלת אחר שהם רוצים לעמוד כבושים תחתינו, אבל יהיה בדבר השחתה והוראה עלינו במדת האכזריות ויחסדנו שומע, ולהועיל על כל שזכרנו נצטוינו בזה.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שדין קריאת השלום הוא בכל מקום, כלומר בין במלחמת מצוה בין במלחמת רשות, ומלחמת מצוה היא כגון שבעה עממין ועמלק, והכל אם השלימו עמנו, כלומר שקבלו עליהם מס ועבדות וכמו כן שקבלו עליהם שבע מצות, אין הורגין מהם כל נשמה ויהיו למס ועבדונו, אבל כשלא השלימו יש חילוק בין מלחמת מצוה לרשות, שבמלחמת מצוה אין מחיין מהם כל נשמה, ובמלחמת הרשות מניחין מהן הטף והנשים, כמו שכתבנו בסמוך."

אנו רואים סתירה לכאורה גם בדברי החינוך, שבתחילת דבריו כתב שהמצוה נוהגת במלחמת הרשות ומשמע לכאורה שהקריאה לשלום היא רק במלחמת רשות, אבל בהמשך בפרטי הדינים אומר שהקריאה לשלום היא גם במלחמת מצוה.

ונראה שיש לתרץ כמו שתירצנו בדברי הרמב"ם, שעיקר שאלת השלום כתובה בפרשת מלחמת הרשות ולכן כתב שדין הקריאה לשלום הוא במלחמת הרשות. אך מהסיבות שמנינו לעיל אצל הרמב"ם דין זה של שאלת שלום בעת מלחמה הינו גם במלחמת מצוה.

1. עזרת ישראל מיד צר

כעת נתבונן בשאלה האם מצוה זו של קריאה לשלום בעת מלחמה נוהגת גם במלחמת עזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, ומה הדין בימינו, במלחמת הקיום שלנו שהיא מלחמת עזרת ישראל מיד צר, האם ישנו צורך לפתוח בשלום לפני יציאה ללחימה, שהרי אויבינו הינם צוררים לנו.

הרמב"ם והחינוך השמיטו דין זה של קריאה לשלום במלחמת מצוה של ישראל מיד צר למרות שכן הזכירו את דין הקריאה לשלום מול שבעת עמי כנען ואפילו מול עמלק. נראה לומר שהסיבה היא מפני שמטרת הקריאה לשלום היא לאפשר מצב מוסרי שבמידה ואנו תוקפים ראשונים חובה עלינו למנוע שפיכות דמים מיותרת. לכן יש לקרוא לשלום אפילו במלחמת מצוה במטרה להביא להכנעת כוחות הרשעה של עמי כנען ועמלק. אבל במקרה שעמים אלו ואחרים מצירים לנו ויש צורך לנקום מהם אז אין לדרוש שלום אלא ליקום את נקמתנו.

וכך אומר המהר"ל בפירושו לתורה על מעשה שכם ודינה¹¹:

"ואף על גב דאמרה התורה 'כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום', היינו היכי דלא עשו לישראל דבר, אבל היכי דעשו לישראל דבר כגון זה שפרצו בהם לעשות להם נבלה (מעשה שכם)... כיון שפרצו להם תחילה מותרים ליקח נקמתם, והכי נמי כל מלחמות שהם נמצאים כגון צרור את המדינים וגו'".

בכך המהר"ל מתרץ לנו גם קושיה על שיטת הרמב"ם והרמב"ן מדוע לא פתחו לשלום במעשה שכם ודינה ובמלחמת המדינים?

התשובה היא, לפי המהר"ל, מפני שהחובה לקרוא לשלום היא רק אם זו מלחמה יזומה מצידנו, אבל אם היא מלחמת נגד כפעולת תגמול על פגיעתנו אז אין צורך לקרוא לשלום מפני שהקם להורגך השכם להורגו ולא לעשות עימו שלום. לכן גם במלחמת מצוה של עזרת ישראל מיד צר לא יהיה צורך לשאול לשלום לפני הלחימה.

לעומת זאת מרכבת המשנה¹² חולק וסובר שגם במלחמת מצוה של עזרת ישראל מיד צר יש צורך לשאול לשלום תחילה. כנראה שהוא למד זאת מלשונו האבסולוטית של הרמב"ם: "אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום".

מכיון שגם לסוברים שאין צורך לשאול לשלום נראה שאין בדבר איסור, נראה שבמלחמותינו יש מקום לשאול תמיד לשלום גם במלחמות מצוה וגם במלחמת עזרת ישראל מיד צר בתנאי שאין בכך סיכון לכוחותינו (כפי שנראה לקמן), ויש בדבר קידוש ה' לעיני העמים שאנו חפצים באמת בשלום ולא במלחמה אפילו כנגד הקמים עלינו. וכן נראה לכאורה מהחלטיות לשונו של הרמב"ם: "אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה".

ז. 'הקש בגג'

כעת נתבונן האם נוהל 'הקש בגג', נסמך על דין קריאה לשלום בעת מלחמה או דין אחר.

"נוהל 'הקש בגג' - במקרה שבבית שהוגדר למטרה עבור חיל האויר הישראלי יש חשש להימצאות אזרחים, מתקשרים בטלפון ליושבי הבית ומזהירים אותם מפני תקיפה קרובה. לאחר מכן וכדי לוודא שהם אכן יצאו מהבית, משגרים טיל קטן שפוגע בסמוך לבית או על הגג, ורק לאחר מכן משגרים את הפצצה שמשמידה את הבית"¹³.

11 גור אריה בראשית, לד, יג.

12 הלכות מלכים ו, א.

13 מתוך ויקיפדיה.

הנצי"ב בספרו עמק הנציב על הספרי, מסביר את דברי הספרי שהובאו לעיל: "כי תקרב אל עיר - ולא אל כרך, אל עיר- ולא אל כפר", ש"בכרך מרובה באוכלוסין עלולה שאלה לשלום לגרום לנזק, שעד ששואלים לשלום יצאו מצד אחר וישחיתו במחנה ישראל, ובכפר אין להטריח מחנה ישראל להיות עומדים סביבות הכפר שלא לצורך".

כלומר דין שאלת השלום מתבצע רק באופן שאין חשש סכנה לכוחותינו. במקרה שהאויב עלול לזנב בנו, לא שואלים לשלום. כמו כן, גם בכפר שהינו מקום קטן התורה לא ראתה צורך להטריח אותנו ולשאל לשלום.

לפי זה משתמע שאם יש סכנה כתוצאה מהקריאה לשלום כמו איבוד גורם ההפתעה או בריחת מחבלים אין לעשות את הנוהל הזה ואין לקרוא לשלום וכן כתב בספר הצבא כהלכה לרב קופמן¹⁴:

"ראוי לקרוא לאויב לשלום בעת המצור עליו, כשהדבר לא עלול לפגוע במתקיפים, כגון עיכוב ההתקפה, גילוי מגמות כוחותינו והסרת גורם ההפתעה. וכן בתנאי שלא תהיה פגיעה במטרות ההתקפה כגון הרתעת האויב, תפיסת אויב מבוקש וכדומה".

לכן נוהל 'הקש בגג' יכול להתקיים אך ורק אם לא עלול לגרום עיכוב לצד ההתקפי בלחימה. בנוסף, מזה שדורשים "עיר" ולא כפר משתמע שאין צורך לעשות לכל בית נוהל 'הקש בגג' על מנת שלא להטריח את הלוחמים, אלא לפני שמגיעים לעיר יש לשאול לשלום פעם אחת ואם לא רוצים אז נלחמים עד הכניעתה.

אך יש להוסיף ולומר שאין תכלית נוהל 'הקש בגג' שאלת שלום ובקשת כניעה מהאויבים, אלא נוהל שמטרתו היא הצלת אזרחים שאינם שותפים במעגל הלחימה. לכן, אמנם מדין שאלת שלום בעת מלחמה אין לחייב את נוהל 'הקש בגג', אך מדין מוסר המלחמה והרצון למנוע פגיעה באזרחים יש לחייב נוהל זה.

יסוד מוסר הלחימה הישראלי נלמד בין היתר מדין שאלת שלום בעת מלחמה ששם מתגלה המוסר הישראלי בשיא כוחו, שבאמת אין אנו בוחרים מלחמה אלא חפצי שלום. כמו כן ניתן ללמוד ממשה רבנו שלמד מדעתו לשאול לשלום אפילו במלחמת מצוה ו-ה' הסכים עימו.

בבואנו לדלות מתוך המקרא תשובה לשאלה זו של נוהל הקש בגג, צריך להבין שאי אפשר ללמוד באופן מדויק מהמקרא אל מציאות החיים שלנו. בגלל המצב המוסרי והערכי שאינו זהה, האינטרפטציה תהיה שונה. לדוגמא בזמן התורה היו הורגים כל זכר במלחמת רשות

ובמלחמת מצווה הורגים כל נשמה, ולפי זה אין להשאיר בחיים אזרחים. ואמנם על פי דברי המהר"ל לעיל (ממעשה דינה ושכם) נראה שלדעתו ראוי לפגוע ולנקום גם ממי שלא משתתף באופן פעיל במעגל הלחימה (המכונים כיום חפים מפשע), אך בימינו עניין זה לא מקובל ואין לעשות כן כי הנוהג שבעולם שלא פוגעים באזרחים (אמנת ז'נבה הרביעית 1949)¹. לכן, כל מה שיכול להביא למיעוט פגיעה באזרחים מבורך, ובלבד שהשאיפה לניצחון מוחלט שירתיע את אויבינו יישאר. וכן נקט להלכה הרב הראשי לישראל הרב אברהם שפירא זצ"ל². אמנם אנו משתדלים שלא לפגוע באוכלוסיה האזרחית, אבל צריך שהניצחון יהיה חזק וכואב באופן שירתיע את אויבינו. ולכן אם נוהל 'הקש בגג' עלול לפגוע במאמץ המלחמתי כגון שעלולים לאבד את מימד ההפתעה או שיברחו משם לוחמי האויב נראה שאין לעשות כן.

ח. סיכום

אין קשר ישיר בין הקריאה לשלום בעת מלחמה לנוהל 'הקש בגג' הנהוג בצה"ל למען מניעה בפגיעה באזרחים, אבל נראה שיסוד המצוה של שאלת השלום שנובעת מבקשת השלום התמידי האוניברסלי שנמצא בעם ישראל היא זאת שעומדת ביסוד הנוהל.

לכן, כשם שמשה רבנו בזמנו חידש בקשת שלום מול סיחון למרות שלא נצטוו על כך והקב"ה הסכים לדעתו, כך יש לומר על מהלך זה של נוהל 'הקש בגג' שהינו פרי מבורך של מוסר הלוחם הישראלי הישר ובלבד שלא נשקפת סכנה לחיילינו ולהכרעת המלחמה לטובתנו. נראה שיש בנוהל 'הקש בגג' קידוש ה' לעיני העמים וכן מצינו שצבא ארה"ב השתמש בנוהל זה לאחר שאימץ זאת מצה"ל ובכך מתקיים בנו "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים". זה עוד שלב חשוב לעידון העולם אשר גם בעת מלחמה נדרשים אנו להיות מוסריים ומבקשי שלום.

1 פניני הלכה העם והארץ ד, יג.

2 מובא בספר 'הלוחמה בטרור'.